

Του
ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ που ακολουθεί είναι η ομιλία του βουλευτή και μέλους του Εκτελεστικού Γραφείου του ΠΑΣΟΚ Κώστα Σημίτη στη δημόσια συζήτηση με θέμα «Η Ελλάδα στο κατώφλι μιας νέας εποχής», στην οποία συμμετείχαν και οι βουλευτές της Ν.Δ. Μιλτιάδης Εβερτ και του Συνασπισμού Γρ. Γιάνναρος. Η «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» τον δημοσιεύει, κρίνοντας ότι έχει ιδιαίτερη πολιτική βαρύτητα, καθώς αναφέρεται σε λύσεις στα σημερινά αδιέξοδα, όπως και σ' εκείνα που πιθανότατα θα ανακύψουν την επομένη της νέας εκλογικής αναμέτρησης, εφόσον δεν προκύψει αυτοδύναμη κυβέρνηση.

ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ είναι το σύνθημα της εποχής. Όμως, η κοινωνία μας αρθρώνεται σε τάξεις και ομάδες που αντιπαράγονται. Η αντιπαράθεση αυτή χαρακτηρίζει την κοινωνική εξέλιξη. Οι θεσμοί του δημοκρατικού πολιτεύματος ορίζουν κανόνες γι' αυτή την αντιπαράθεση. Στο πλαίσιο αυτών των κανόνων οι αντιπαλεύουσες ομάδες ή παρατάξεις πρέπει να συγκλίνουν. Η δημοκρατία συντηρείται τόσο από την ανάπτυξη των ιδιομορφιών και των αντιθέσεων όσο και από την επίτευξη συμβιβασμών.

Το πρόβλημά μας δεν είναι, λοιπόν, να επιλέξουμε ανάμεσα σε δύο αλληλοαποκλειόμενους δρόμους συνείνωση ή αντιπαράθεση. Είναι να προσδιορίσουμε τη σχέση μεταξύ της συνείνωσης και της σύγκρουσης, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί στην ελληνική κοινωνία σήμερα και να κατανοήσουμε τον επαναπροσδιορισμό της κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες του τόπου.

Το ξεπέραςμα αντιπαράθεσεων

Πολλές αντιθέσεις στην κοινωνία μας έχουν ξεπεραστεί. Αναφέρω ενδεικτικά:

Η διαφοροποίηση της πολιτικής των δύο μεγάλων κομμάτων σε πολλά σημεία δεν είναι πειστική. Η ένταξη της χώρας μας στο διεθνές περιβάλλον και ιδιαίτερα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η μορφή της οικονομίας μας, οι υπάρχοντες κοινωνικοί συμβιβασμοί, ο τρόπος λειτουργίας της πολιτείας μας έχουν περιορίσει αισθητά τα θέματα όπου είναι δυνατές εκ διαμέτρου αντίθετες επιλογές. Οι διαφοροποιήσεις έγκεινται πολλές φορές στον τρόπο εφαρμογής μιας πολιτικής και όχι στην κατεύθυνση. Η αγροτική πολιτική, με εξαίρεση το θέμα των συνεταιρισμών, αποτελεί ένα καλό παράδειγμα σύγκλισης πολιτικών. Τα συνθήματα αναμέτρησης έχουν γι' αυτό ξεφτίσει στη συνείδηση μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού.

Ο περιορισμός των διαφοροποιήσεων επηρεάζει και την εικόνα των προσώπων που εξεφράζαν με το λόγο τους την πολιτική αντιπαράθεση. Οι προσωπικές διαμάχες φαίνονται πια ξεπερασμένες. Η εξέλιξη έφερε το λυκόφως του αρχηγισμού και των προσωπικών αντιπαράθεσεων.

Η πολιτική αντιπαράθεση ήταν συνυφασμένη με την εξελισσόμενη διαδικασία αστικοποίησης. Σήμερα μεγάλες ομάδες του πληθυσμού εντάχθηκαν στην αστική κοινωνία, συμπεριλαμβανομένων στις διαδικασίες ανάπτυξης οικονομικών πρωτοβουλιών. Ο πολιτικός λόγος που αντλεί τα επιχειρήματά του από μια ιδεολογία έντονης κοινωνικής αναμέτρησης δεν εκφράζει αυτή την εξέλιξη. Χρειάζεται ένας άλλος πολιτικός λόγος, ποιο συναρτημένος με τα κοινωνικά προβλήματα.

Πώς εννοούνται οι συγκλίσεις

Τα στοιχεία αυτά που ευνοούν συγκλίσεις συνυπάρχουν με άλλα αντισυναινετικά.

Η οργάνωση της κοινωνίας μας είναι συντεχνιακή. Το κοινωνικό παρεμπόδιμα κράτος οικοδομήθηκε άναρχα. Είναι προϊόν συνεχών συμβιβασμών με κοινωνικές ομάδες που εκμεταλλεύθηκαν την κοινωνική τους δύναμη και πολιτικές συγκυρίες. Γι' αυτό και το σύστημα κρατικής στήριξης δεν διαπνέεται από επιστημονική λογική. Λέπουν οι κατευθυντήριες γραμμές που θα επιτρέψουν αποδοτικές μεταβολές, προσαρμογές ή αναθεωρήσεις. Οι προσπάθειες αλλαγής του προκαλούν διαμαρτυρίες και αντιθέσεις.

Ο σημαντικός ρόλος του κράτους στην οι-

Εκσυγχρονισμός μέσα από σύγκρουση και συναίνεση

κονομία και στην κοινωνία και η περιορισμένη έκταση κοινωνικών και θεσμικών ελέγχων χαρίζει τεράστια δύναμη στο οποίο κόμμα ελέγχει τους μηχανισμούς εξουσίας. Δύναμη που μπορεί να αξιοποιηθεί οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά. Το όφελος της εκλογικής και γενικότερα της πολιτικής επικράτησης είναι πολύ μεγάλο. Ανάλογο, ως εκ τούτου, είναι το πάθος και η ένταση της αναμέτρησης.

Η οργάνωση των πολιτικών κομμάτων δημιουργεί πρόσθετες τριβές. Η συγκεντρωτική οργάνωση τους διευκολύνει την πρόταξη ατομικών συμφερόντων και επιδιώξεων. Η αδιαφορία για το κοινό συμφέρον μένει χωρίς συνέπεια.

Τέλος, ο λαϊκισμός που κυριαρχεί αντιπαράκειται συνεργασίας. Συντηρείται και αναπαράγεται μέσα από την αντιπαράθεση. Γιατί διαχωρίζει την κοινωνία σε εχθρούς και φίλους. Γιατί ταυτίζει συνειδητά τα ανόμοια, ώστε ανάλογα με τις συγκυρίες να δημιουργεί τεχνητές συσπειρώσεις και αντιπαράθεσεις.

Αναζήτηση νέας ισορροπίας

Το συμπέρασμα της παραπάνω ανάλυσης είναι ξεκάθαρο. Η κοινωνία και η πολιτική μας ζωή αναζητούν ένα νέο σημείο ισορροπίας. Αλλά τα συντεχνιακά συμφέροντα και οι κατεστημένες πολιτικές δυνάμεις αντιμάχονται αυτή την εξέλιξη. Για να ξεπεραστούν οι αντιδράσεις αυτές, χρειάζεται μια νέα πολιτική πρόταση και πρακτική που θα μας επιτρέψει να αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις των καιρών, που θα μας βοηθήσει να οικοδομήσουμε τη νέα ελληνική κοινωνία στην τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα. Για την πολιτική πρακτική αυτή που θα οδηγήσει την κοινωνία μας σε ένα άλλο επίπεδο ισορροπίας μέσα από αντιπαράθεσεις και συγκλίσεις χρησιμοποιώ τον όρο εκσυγχρονισμός.

Ο εκσυγχρονισμός προϋποθέτει ότι οι θεσμοί, οι ρυθμίσεις πάνω στις οποίες βασίζονται κοινωνικοί συμβιβασμοί, τα αποκαλούμενα κερκτικά δικαιώματα, οι ειδικές μεταχειρίσεις, είτε αναγνωρίζονται ως πρόνοια είτε όχι, τελούν υπό συνεχή επανεξέταση. Εκσυγχρονισμός σημαίνει δυνατότητα προσαρμογής και αντίδρασης σε νέες καταστάσεις άρα και αλλαγής του υφιστάμενου. Σημαίνει οι υφιστάμενες μορφές κοινωνικής οργάνωσης να μη θεωρούνται και παραμένουν αμετάβλητες, αλλά να είναι ανοιχτές, να επιτρέπουν μεταβολές, προσαρμογές και διεύρυνση των ρυθμιστικών τους δυνατοτήτων. Τότε μόνο είναι δυνατό να δημιουργηθούν συγκλίσεις ανάμεσα στο νέο και στο παλιό, να ξεπεραστούν οι αντιθέσεις που δημιουργούν οι κατεστημένες καταστάσεις, να αντικατασταθεί το ξεπερασμένο χωρίς διαλυτική διαμάχη.

Όμως ο εκσυγχρονισμός δεν μπορεί να προχωρήσει και κάθε προσπάθειά του αναβάλλεται ή ματαιώνεται όταν η μακροοικονομική προσέγγιση θυσιάζεται μπροστά στη μικροοικονομική ικανοποίηση, όταν το βραχυπρόθεσμο πολιτικό κόστος ματαιώνει το μακροπρόθεσμο πολιτικό σχεδιασμό, όταν η πολιτική μεταβάλλεται σε μικροπολιτική και οι θεσμοί χρησιμοποιούνται για διαφορετικές σκοπιμότητες από εκείνες που έχουν θεσμοθετηθεί. Η τύχη κάθε νομοσχεδίου, όπως του φορολογικού, που θέλει να ξεφύγει από την πεπατημένη, μιλά από μόνη της. Χρειάζεται μια αποφασιστική στροφή, μια αντίδραση και έντονη κοινωνική πίεση για μια άλλη πιο υπεύθυνη συμπεριφορά.

Οχι «ολική συναίνεση»

Ο εκσυγχρονισμός δεν είναι δυνατός χωρίς να αντικαταστήσουμε υφιστάμενες αντιπαλότητες με συναίνεσεις. Η συναίνεση που πρέπει να επιζητήσουμε δεν μπορεί να αφορά ασφαλώς τα πάντα. Μια κοινωνία «ολικής συναίνεσης» παύει να είναι δημοκρατική. Η συναίνεση δεν μπορεί να αφορά τους στρατηγικούς στόχους, τα οράματα που έχουμε για την κοινωνία μας. Μπορεί όμως να αφορά βασικούς κανόνες του παιχνιδιού, τη λειτουργία των δημοκρατικών καθεστώσεων, την αντιμετώπιση της κρίσιμης κατάστασης της οικονομίας, την αναμόρφωση της δημόσιας διοίκησης, τις βασικές κατευθύνσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής, τους βασικούς στόχους της κοινωνικής πολιτικής. Και ασφαλώς πρέπει να μπορούμε να επιτύχουμε συναίνεση σε εθνικά θέματα που αφορούν την άμυνα και την εξωτερική πολιτική.

Η οικουμενική κυβέρνηση αποτέλεσε μια άσκηση σε πολιτική συγκλίσεων. Η κριτική που της ασκήθηκε ήταν ότι δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει αποφασιστικά τα ουσιαστικά προβλήματα με καθαρή γλώσσα. Τα κόμματα που τη στήριζαν ανταγωνίστηκαν, ιδίως όσον αφορά τα οικονομικά μέτρα, σε φιλολαϊκότητα. Κάθε κόμμα έπαιρνε τις αποστάσεις του από τις ευθύνες της διακυβέρνησης και προσπαθούσε να επιρρίψει στα άλλα τα μέτρα εκείνα για τα οποία αντιδρούσε η βάση του. Η κριτική αυτή δείχνει ότι δεν χρειαζόμαστε επιπλέον αλλά ουσιαστικές συγκλίσεις.

Η οικουμενική κυβέρνηση ήταν περιορισμένη ικανή να αντιμετωπίσει τα προβλήματα εφόσον κάθε πράξη της τελούσε υπό την έγκριση των αρχηγών των κομμάτων και τα κόμματα που την κηδεμόνουν ήθελαν μόνο να γεφυρώσουν το χρονικό διάστημα μέχρι το Μάρτη. Μια κυβέρνηση υπό προθεσμία ολίγων μηνών δεν είναι σε θέση να κυβερνήσει ουσιαστικά. Τα περισσότερα προβλήματα χρειάζονται για την αντιμετώπισή τους συστηματική προεργασία και εφαρμογή πολιτικής με συνέχεια, με αλληλοσυνδεόμενα μέτρα, σε συνάρτηση με τις εξελίξεις. Η πιο τολμηρή απόφαση, όταν δεν υπάρχει βάθος χρόνου για την υλοποίησή της, θα μείνει χωρίς αποτέλεσμα.

Το μέγα όφελος των τελευταίων μηνών ήταν ότι έγινε καταληπτό ότι η δημοκρατία επιβάλλει και τις συγκλίσεις. Η συνύπαρξη των κομμάτων στα πλαίσια ενός ενιαίου σχήματος βοήθησε επίσης την αποφόρτιση της κομματικής αντιπαράθεσης και τη κοινή διεύρυνση των προς επίλυση προβλημάτων.

Μετά τις 8 Απρίλη

Το ερώτημα στα χείλη όλων είναι τι θα γίνει μετά τις 8 του Απρίλη. Ποιοι θα συνεργασθούν, αν οι συνεργασίες αποδειχθούν αναγκαίες; Πολλοί πιστεύουν ότι πρέπει να ξεκαθαρισθούν αμέσως αυτά τα θέματα, ώστε να ξέρουν οι ψηφοφόροι ποιες κυβερνήσεις είναι πιθανόν να προκύψουν. Πολύ πιο σημαντικό είναι όμως να ξεκαθαρισθούν με σαφήνεια προγράμματα και επιδιώξεις. Το κυρίαρχο ερώτημα δεν είναι με ποιον η συνεργασία αλλά για ποιο σκοπό. Ο σκοπός δεν μπορεί να είναι γενικός και αφηρημένος, η ανάπτυξη —ποιος δεν τη θέλει την ανάπτυξη— αλλά συγκεκριμένος και σχετικός με τη σημερινή συγκυρία. Ανάπτυξη πώς; Με οικονομική σταθεροποίηση ώστε να πέσει το επίπεδο του πληθωρισμού στα επόμενα τέσσερα χρόνια σε χαμηλό μονοψήφιο αριθμό, με περιορισμό

των ελλειμμάτων και αύξηση των φορολογικών εσόδων κατά συγκεκριμένο ποσοστό;

Βελτίωση της παιδείας; Πώς; Με αύξηση των δαπανών κατά 1% του προϋπολογισμού, που θα εξευρεθούν από την περικοπή των αγροτικών επιδοτήσεων, των επιχειρηματικών επιδοτήσεων ή των αμυντικών δαπανών;

Τρεις τομείς είναι αυτή τη στιγμή οι κείριοι για την ελληνική ανάπτυξη, η οικονομία, η παιδεία και η δημόσια διοίκηση. Σ' αυτούς τους τομείς πρέπει τα κόμματα να αναλάβουν συγκεκριμένες δεσμεύσεις. Γιατί αν τον επόμενο χρόνο δεν γίνουν αποφασιστικές παρεμβάσεις, η χώρα θα διολισθήσει σε όλο και χαμηλότερο επίπεδο στο διεθνές καταμερισμό εργασίας και η απόστασή της από τις βιομηχανικά αναπτυσσόμενες χώρες θα μεγαλώνει. Την εξέλιξη αυτή πρέπει να αποφύγουμε με κάθε τρόπο.

Τα παραπάνω σημαίνουν και ότι η κοινή γνώμη, αντί να υφάινει σε θεωρητικές συζητήσεις τις προοπτικές των συνεργασιών, πρέπει να ασκήσει πίεση για την ύπαρξη πραγματικών προγραμμάτων. Αλλιώς θα ακούσουμε και πάλι ότι θα μειωθούν τα ελλείμματα με περιορισμό των υπουργικών συμβουλίων και αυτοκινήτων και χωρίς επιβολή φορολογιών, θα ακούσουμε πάλι ότι η αύξηση των μισθών και ημερομισθίων, πέρα από τον πληθωρισμό χωρίς περιορισμούς, συμβαδίζει με τη μείωση του πληθωρισμού.

Ξεπέραςμα της μικροπολιτικής

Η συναίνεση θα είναι μετά τις 8 Απριλίου αναγκαία. Αλλά ας είμαστε προσεκτικοί. Ας διευκρινίσουμε τι συναίνεση επιδιώκουμε. Τα πολιτικά επιτεύγματα είναι σε θέση με χρήση συνθημάτων να συγκαλύψουν τα προβλήματα και να παραρσιάζουν στο κοινό συμφωνίες εκεί όπου υπάρχει στην πραγματικότητα ασάφεια. Θα εισπράξουν έτσι χάρη στην καλή είδηση της συνεννόησης τις επιδοκομίες. Αλλά η επόμενη μέρα θα είναι δυσάρεστη και θα αποκαλύψει τα αδιέξοδα. Στο δρόμο δεν θα βρεθούν λύσεις. Μέτρα θα αλληλοδιαδέχονται μέτρα, πολλές φορές αντιφατικά και χωρίς ενιαία προοπτική. Τη συναίνεση θα ακολουθήσει ο καβγάς για τις ευθύνες.

Πρέπει ν' αποφύγουμε να αυτοπαγιευτούμε σε αδιέξοδα. Η όποια συνεργασία πρέπει να είναι ουσιαστική και να οδηγήσει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που μας βασανίζουν. Αναγκαία δεν είναι μόνο η συναίνεση. Αλλά πολύ περισσότερο το θάρρος και η υπευθυνότητα να ξεπεραστούν τα μικροπολιτικά παιχνίδια, οι προσωπικές τακτικές και οι στενές κομματικές επιδιώξεις.

Το θάρρος να εγκαταλειφθούν ψευδοεπιχειρήματα και ψευδοδιλήμματα όταν έχει γίνει πια πεποίθηση ότι χρεσινές διάφορες πολιτικές έπαψαν πια να υπάρχουν. Επιτακτική είναι η σοβαρότητα, η διαπίστωση των πραγματικών προβλημάτων ανάπτυξης της κοινωνίας μας και η απόρριψη λαϊκιστικών απλουστεύσεων που οδηγούν σε λάθος επιλογές. Γιατί διαφορετικά τα πολιτικά κόμματα και οι πολιτικοί θα χάσουν την όποια αξιοπιστία τους έχει μείνει. Η 9η Απριλίου θα αποτελέσει πρόκληση για μια σοβαρή και υπεύθυνη πολιτική, πολιτική που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες μιας νέας ελληνικής κοινωνίας, σε μια νέα Ευρώπη που εξελίσσεται ραγδαία. Ελπίζω να μπορέσουμε ν' ανταποκριθούμε στην πρόκληση αυτή.